

= *leg(io) II.* ili možda *l(e)g(io) VII.* Podpun pečat na okrnjenoj ciglji.

19.

FORTIS

Napis na lampi od pečene zemlje, urešenj na gornjoj strani sa slikom (maska).

U Vinkovcih 5/3 1889.

Jos. Brunšmid.

Napisi.

Osiek (Mursa).

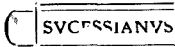
1.

KAIVE

VOCA

Malen odlomak ploče od vapnenjaka u sbirci g. medicinara Adolfa Milera u Brodu na Savi.

2.

= *Successianus.* — Napis na odlomku od pečene zemlje u sbirci g. Milera u Brodu.

3.

CRESC

S

Napis na lampi od pečene zemlje u sbirci g. Milera u Brodu.

Vinkovci (Cibalae).

4.

L L I S L

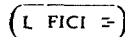
N S H I C

O S C A N

Malen odlomak ploče od mramora, 0.15 šir., 0.10 vis., 0.03 deb., nadjen u dvorištu g. Tomljenovića medju starom ciglom. Jeli iz rimske dobe ne mogu sigurno reći. Sada se nalazi u mojoj sbirci.

Magdalensko brdo kraj Celoveca u Koruškoj.

5.

Pečat iznutra na posudi od pečatne zemlje (terra sigillata), nadjenj u rimskom grobu. Sada se nalazi u sbirci g. Milera u Brodu.

Jos. Brunšmid.

Dvije drevne lubanje iz Bosne.

U selu je *Lipovicami* (Lipovice) na brdu kod jezera, t. j. u jafti *Zloselu*, biva u Zvorničkomu kotaru, okružju D. Tuzlauskomu (nsp. Viestnik 1888. str. 50) bila nekropola. U ovoj je nekropoli bilo do trideset ploča, te su dosada gotovo sve ispevaljivane, a

tuda je i voda prodrila. Mjeseca prosinca god. 1886 tu je naš vrli povjerenik g. Tomo Dragičević spasio dvije drevne lubanje podobro sačuvane s gornje strane, te mi jih darovao, a ja jih šaljem našem muzeju na sačuvanje, a uz to molim našega čuvenoga ravnatelja prof. S. Ljubića, da bi i ove dostavio slavnomu Dr. Zunkerhandlu, da o njima izreče svoj sud, pa da se i na polju kronologije pogdješto krenemo. Svakako, spomenute su lubanje iz najdrevnije bosanske dobi, a to je izvesti iz ovijeh podataka, te mi jih bilježi g. T. Dragičević: »Primjetiti mi je, da sam u tome mramorju (t. j. nekropoli), što ga je voda obatalila, našao kosti od čeljadeta. Pomunjivo sam jih pretresao, te sam se uvjerio, da je lubanja ciela s gornje strane. U zubima (?) sam joj našao komadić žice smotane poput vitice, te je na jednomu kraju oštra, a izgleda zeleno obojena (t. j. primila je zelenu patinu, kaonuti tuč). Ovu sam lubanju zabilježio slovom A.

Druga je lubanja B bila odaljena od spomenute jedan korak. Nemogu nikako zaključiti, kakav je na ovoj bio mramor, jer je ongdje dosta mramorja. Onuda je put i njiva, te je mramorje pozivaljivano. Tu su bili sve stećci i ploče, to jest pločasto otesato mramorje, biva ravno na sva četiri kraja. Na njima nema *nadpisa* niti *šara*. Tu je do deset omanjih spomenika, a pet jih je poput sanduka.«

Nadalje će g. Tomo Dragičević: »Dostaviti mi je još jednu alku, što sam je iskopao na jednom mjestu pod *mramorom* (?). Uz lubanju je bila spomenuta alka od tuča. Ova je alka veća od one iz Lipovica, pa nije ni oštra na kraju. Alka je svakako bila u ušima, jer se je našla kod lubanje kraj uha«.

Jedna alka od tuča, našla se je u zubima (kako je to spomenuo g. T. Dragičević) lubanje A. Zavitak joj je oštar, te se primičuje preko debljega kraja. Na njoj je krasna zelena patina. Teži gram 1 i 57 centigr., a debelina joj je 6 mm. Takodjer i druga alka je od tuča, a i na njoj je zelena patina. Svukuda se jednako sviija, te je presječena na jednomu mjestu, samo, da se može uvući u uši¹⁾. Teži grama 4, a debela je 8 mm.

¹⁾ Nekoliko sam puta spomenuo starobosanske stećke u tako rečenoj dubrovačkoj oblasti, pa eto ovoga mi je puta dostaviti i utarke lubanje pod C. sa Spasove crkve u Bršečinama, kod Dubrovnika. Ovo je druga godina, da su braća proširivala greblje, te su izvan crkvenoga osjena našli tako rečene *škrape*, a u svakoj je bio u zemlji pokopan mrtac. Tu je bila

Spomenute dvije lubanje spadaju najstarijoj bosanskoj dobi, a u toj su dobi obično stećci bez ikakvih znakova. Ovdje mi je doći do sljedećijeh zaključaka, a to se utanačilo kopanjem ispod starobosanskoga mramorja. Starobosanski *kristijani* (ovdje se razumijevaju *pristaše* narodne bosanske crkve, t. j. tako zvani *bogumili*) kopali su se gotovo kao i dan danas, biva *na uznak*, prekrštenijeh ruku na prsima, a nogama u istok. Nezna se, da je na njima bilo kakvih haljina, a tako isto i sanduka, jer nema obično traga predmetima baš ni u dobro zidanijem i suhijem grobnicama. Ovom mi je sgodom razdijeliti *mramorje* na tri vrste:

a) Prva vrsta, t. j. najstarija. Ovdje je različno *mramorje* biva sitno i vazda bez nadpisa. Tu je od prilike svaki kamen širok od 25—35 cm., visok (dug) od 40—60 cm., a debeo od 10—20 cm. U toj je vrsti gdje gdje (riedko u Hercegovini) mramorja okolo ogradjena kamenjem, a ima takijeh stećaka i na predhistoričkijem gomilama. U toj je vrsti stećaka (osobito u Hercegovini), te jim je odozgo ploča.

b) Druga vrsta — t. j. mramorje za *independentne dobi bosanske*, biva za zemana narodnijeh vojvoda, knezova i t. d., to, kad su se vladali poput feudalista u ostalijem stranama Evrope. Tu je mramorje ležeće (najveće hridine), pa je stećaka okresanijeh poput kuće, biva odozgo mu je greben ili hrbtnjača (površnica), na krajima su okresani ravno, a pri dnu je gotovo na svakomu vienac, t. j. stećak je u dnu širi za jedno 10—20 cm. Ove sam stećke ovako opisivao: Stećak i t. d. Na podstavku je (može biti o sebi podstavak ili sve jedan komad sa stećkom). Svršuje se u trostran ležeći bridnjak sa osnovicama nagnutiem unutra. Obično su na ovijem stećcima najstariji nadpisi. Još je u ovoj dobi ogromnijeh stećaka poput sanduka, a ima jih i širijeh u vrhu. Svi ovi stećci gotovo su na podstavku, te su joštera izradjeni arhitektonički, ornamentisani narodnijem motivima, zatijem slikama iz pokojnikova života; a tu je joštera vidjeti i alegoričkijeh slika, pa jim je udaren na nogama ili na glavi štit, a u njemu obično *bosansko zlamenje*, biva polumjesec i zviezda.

c) Treća vrsta t. j. ploče za *independentne dobi*, biva za dobi

nekropola (*Usp. Viestnik* 1889. str. 19), te je i spomenuta lubanja, po araldičkijem znakovima na stećcima, barem od XII—XIII. v., a možda i starija.

narodnijeh feudalista. Ove su ploče djelomice kresane, te ravno položene, a neke onako nauprav usadjene, te i na podstavku. Imaju ih usadjenijeh, te su visoke i do dva metra. U nekropolama je sličnijeh ploča izmjenice sa stećcima, te su obe vrste iz iste dobi, biva na jednijem i drugijem bude kadkada nadpisa, ali tu nije mnogo slika i ornamenata. Narod obično priča, da su se ženske kopale pod ploče a muški pod mramorje, t. j. pod stečke, al to je klapnja, premda na sličnoj ploči kod *Stoca* ukopana je *raba božju Marija god. 1139.* G. Tomo Dragičević ovako mi piše: »God. 1886 kopao sam ispod jednoga maloga stečka, te sam našao u grebu prost lonac vas smećen od zemlje. U njemu je bilo luga i ugljevlja, a na dnu srebrna parica, te sam je poslao u Beč, al je nijesu mogli opredijeliti radi slaba sačuvauja. Još sam na dva mjesta našao takovijeh lonaca, ali u jednomu nebi ništa nego ugljevlja, a u drugomu samo spuževa i sitna kamenja.

Ovo, po svoj prilici, nijesu starobosanski spomenici, jer, u koliko mi je poznato, naš narod, odkad podiže stečke, nije spaljivao svoje mrtve, te rek bi, da mu je malo ili nimalo bila poznata *kremacija* pokojnika. U starobosanskijem grebovima nema predmeta, pa, ako se riedko nadje po gdjejkoji novčić, to je obično dubrovački grošić. Gosp. mjernik A. Jedlička, nazad doba, našao je negdje u Gackomu u starobosanskomu grebu najstariji dubrovački grošić; a ja sam iskopao u Gracu, poviše Stona, Matijašev srebrnjak, u drugomu grebu nekoliko komada srme, pod Humcem na prsima mrtaca šaku oskoruša gotovo okamenjenijeh (Vidi *Viestnik* 1883. str. 21). Ovo sam naveo samo kao iznimku nadjenijeh predmeta, te mi je zaključiti, da navedene dvije lubanje spadaju najstarijoj dobi, a to nam potvrđuju i one alčice od tuči, te se mogu smatrati, da je najstarije starobosanske stečke dizao *slovinski narod* još prvijeh vjekova po Krstu, a drugu vrstu od XI—XVI v. Najposljednjoj dobi spadaju obično krstovi. Na njima su kadkada nadpisi, biva ti su spomenici obično od XVI—XVIII. v. Na sličnijem je spomenicima malo uresa, t. j. tu je češće ruža, grana djeteline, a riedko zvezda i polumjesec. Vid Vuletić-Vukasović.